

İzzet Yasar'ın *Camdan Mezbahalar*'ında Antroposen Yaklaşımın Eleştirisi ve İnsanlaştırılan Hayvanlar

Criticism of Anthropocene Approach and Humanised Animals in İzzet Yasar's *Camdan Mezbahalar*

Büşra Bilgiç

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID: 0009-0008-9218-3022, E-Mail: busrabilgic3@gmail.com

Makale Türü Eleştirel Deneme • Critical Essay
© Yazar(lar) / Author(s) | CC BY- 4.0

Giriş

İzzet Yasar'ın anlatılarında karakter olarak hayvan, kurgunun merkezinde yer alır. Yazarın ürettiği metinler, hikâye içinde hayvanların insanlardan bağımsız hüküm sürmesini, kendilik sahibi olmasını mümkün kılar. Hayvanların anlatıcı rolü üstlendiği metinlerde hayvanların doğası gereği sosyal bir canlı olarak kendine yer bulma çabası insanın tahakkümünü sarsar. Yaşamda insanın doğayı büyük ölçüde daraltıp kendi alanına katma arzusu günden güne artarken “diğer canlılar nasıl hayatta kalabilir?” sorusu hikâyelerin nabzını tutmaktadır. Anlatı boyunca hayvanların (domuz, sığır, köpek) insanla kurduğu bağın çeşitlenmesiyle kurgusal metinlerde antroposen yaklaşımın nazarı gereği tektipleştiren, homojenleştiren dil de ayrılmış olunur. Anlatıda hayvanlar, kendi mümkün doğasında birtakım mekanizmalar geliştirip, oyun kurarak hayatta kalmayı amaçlar. Bu noktada antroposen dil, hayvan belleği ve benliğinin sınırlarını çizirken kendi dilinin eleştirisine de olanak sağlar.

Camdan Mezbahalar

Kitabın ilk öyküsüne adını veren *Camdan Mezbahalar*, küçük bir mezbaha sahibi olan karakterin bir röportajı dinlerken edindiği fikri hayata geçirip edindiği muazzam servetiyle övünmesiyle başlar. Röportajda Paul McCartney ve Linda Eastman isimli “etyemez müzisyen çiftin”, “eğer mezbahalar camdan yapılsaydı herkes etyemez olurdu.”¹ teorisini hayata geçiren ana karakterin planının işe yaramasıyla anlatı sürer. Tasarlanan camdan mezbahanın yapımı için yeterli sermayesi olmayan karakter, bilinen en büyük kâr amacı gütmeyen hayvan hakları derneği PETA'ya başvurur. Asıl amacı hayvan kıyımına engel olmak değil bunu bir kazanca dönüştürerek

¹ İzzet Yasar, *Camdan Mezbahalar* (İstanbul: Yitik Ülke Yayınları, 2012), 11.

sermayesini güçlendirip zengin olmaktır. Bu sebeple kurnaz bir oyunla mezbaha işinin utanç verici olmasından yakının ve dinlediği röportajdan çok etkilendiğini açıklayan bir e-postayla PETA'ya başvurur, sponsorluk teklifi kabul edilir. Teklifin kabul edilmesinden hemen sonra karakter: "Salaklar zokayı hemen yuttular"² diyerek harekete geçer. Hayvan istismarına ve türçülüğe karşı durmayı ve bunları olabildiğince engellemeyi kamu önünde alenen prensip edinmiş uluslararası bir kuruluşun, insanlar nezdinde önce caydırıcı sonraysa tetikleyici bir unsur olarak hayvanları, camdan bir mezbahada görsel şölen olarak sunmasına göz yummasının yanısıra üstüne bir de kaynak sağlaması düşündürücüdür. Tüm medyayı bu açılışa davet edip dikkatleri üzerine çeken anlatıcı karakter, PETA'yı yolcu ettikten sonra müteahhitle anlaşış tribünler inşa eder ve ikinci bir açılış yapar. Bu açılışta büyük kuyruklar oluşunca hayalindeki kazanca ulaşır. İzzet Yasar'ın kullandığı dil, zulmü maskeleyen insanın kendi çıkarı için kullanmaktan geri durmayacağı antroposen bir sistematığe işaret eder. Ana karakterin hikâyede ekolojik krizi önemsemediği açıktır. Anlatıcı, hikâye sonunda tüm müşterilerini sadık neferi olarak hatırlayıp hikâyeyi teşekkürlerini sunarak bitirir. Donna Haraway'ın insanların hayvanlarla belli sınırlarda karşılaşma alanlarından biri olarak gördüğü çiftlik alanları, hayvan yetiştiriciliği, ıslah ve tüketim alanları; hikâye üzerinde mezbaha olarak görülür.³ Söz gelimi anlatı bir yanıyla *Şikago Mezbahaları*'ni⁴ çağrışırsa da ondan birçok yönüyle ondan farklılaşır. Anlatıda hayvanların sömürsüyle insanların sömürsü et endüstrisi üzerinden dehşet kipiyle aktarılır. Hayvanların etinden, sütünden, doğasından faydalanan insan burada onun gibi faydalanılan/edilgen konumdadır. İnsanlar hayvanlarla birlikte telef olmak üzereyken değerlerini ve haklarını anımsarlar. Hikâyedeki kapitalizm işçi sınıfının emeğini sömüren taraftadır, *Camdan Mezbahalar* ise çarkı döndürenlere kurnaz bir oyun oynayarak kapitalizm sayesinde sermayesini genişletir. Görüldüğü üzere tek taraflı bir bağlantı biçimi olarak insanların tüketimi sebebiyle hayvanları görme arzusu iki anlatıda da okuru karşılar. İnsanın doğaya hükmetme fikri, gün geçtikçe diğer canlıların ontolojik varlığına tehdit oluşturur. Hayvanın meta olarak görülmesinin ve bu anlamda insan pragmatizmi çerçevesinden işlevselliğinin eleştirisi metinde yapılır. İnsan, hür iradesiyle etken konumda dilediği kıyımı yaparken hayvan seçilen/edilgen formda, mezbaha sınırları dâhilinde kurban statüsündedir.

Çukurbağ Chronicles

Anlatı, hayvan ve insanların kronolojik biçimde parça parça günlüklerinden oluşmaktadır. Ele alınan hayvanlar; yaban domuzu, köpek ve uzay gemi kaptanı Onkr'dur. Uzay gemi kaptanının metinde fiziksel tanımı bulunmamaktadır. Birden çok canlı türünü barındırması açısından post-human ve antropomorfizm kavramlarını da beraberinde getirir. Hikâyedeki hayvanlar bir bakıma

² İzzet Yasar, *Camdan Mezbahalar*, 12.

³ Donna Haraway, *When Species Meet* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2007).

⁴ Upton Sinclair, *Şikago Mezbahaları*, çev. Kıvanç Güney (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016).

insanlaştırılır, onlar günlük tutup kendi rutinlerini dille aktarabilen, insanlarla konuşup bağ kurabilen karakterler olarak aktarılır. Eleştirel hayvan okumalarında genellikle kullanılan birtakım hayvan türleri vardır. Bunlar genellikle domuz, yılan, böcek, fare gibi insanda tiksinti uyandıran, üzerinde deney yapılabilen ve korkuyla anılan canlılardır, bu seçilimin belli nedenleri bulunmaktadır. *Kabuğunu Kıran Hikaye, Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı* kitabında Dirlikyapan, dönemin izleklerini ele alırken “Huzursuzluğun Somut İfadeleri”nden söz eder.⁵ Evleri sarıp sarmalayan ve bireyleri varoluşsal tedirginliğe sürükleyen, simgesel bir anlam ifade eden özellikle fare, böcek ve domuzlara dair anlatılar Orhan Duru, Ferit Edgü ve Leylâ Erbil hikâyelerinde karşımıza çıkar.⁶ Bu tedirginlik ve duyuş 1990 sonrası hikâyecilerinden Sema Kaygusuz hikâyelerinde de verilir.⁷ Birçok hayvanın kültürel ve mitik geçmişine yer verilen Deniz Gezgin’in *Hayvan Mitosları*⁸ da çağlar boyunca varlığımıza ve metinlere eşlik eden birçok hayvanın detaylı portresini sunarken insanoğlunun da hayvanlarla geçmişi konusunda kapsayıcı bir bilgi sağlar. 1950 ve 1990 hikâyecilerinde varoluşsal huzursuzluğu tetikleyen, bireyde iğrenme yaratan simgesel hayvanlardan söz etmişken şunu da söylemek gerekir: P.E Evans, *The Criminal Prosecution and Punishment of Animals* kitabında buna tabi tutulan baş hayvanlardan biri olarak da domuzu ekle ve tanımlar.⁹ Domuzun aynı zamanda İslam literatüründe yasak olmasıyla öne çıkması olağandır. Hikâye, Fred isimdeki yaban domuzunun günlüğü ile başlar, hikâyenin anlattığı üzere mekân Çukurbağ Yarımadası’dır¹⁰ (Antalya, Kaş civarındır). Başlangıçta hemcinslerinin kaderini değiştireceğini düşündüğü gökyüzündeki birtakım ışıkları görmesi ve anlamlandırmasıyla yoluna devam eden, gün içinde aşırı domalan mantarı yediğini ve susadığını belirten anlatıcı domuz, kendisi için bir pınar ya da su kaynağı arar. Özellikle yaban domuzu ve domalan mantarının birlikte işlenmesinin sebebi domalan mantarını (bir diğer adıyla truffe) yaban domuzlarının çıkarabilmesidir, yaban domuzları bu bitkinin sıkı bir müttefiki olmakla birlikte onu derinlerden eşeleyerek çıkarır ve çıkardığında yemektedir, bunun için özel olarak eğitilmiş köpekler de kullanılırken domuzların içgüdüsel yaklaşımından yararlanılır. Metinde görüldüğü üzere bireysel davranan ve yalnızca beslenme amacı güden bir domuzla karşı karşıya kalınır. Fred, susuzluğunu gidermek için Haşim Bey’in villasına girer ve havuzundan su içmek ister. O esnada Haşim Bey’in tüfeğini Fred’e doğrultup gökyüzündeki ışıkları görmesi ve tüfeğini elinden düşürmesiyle Fred de havuza düşer. Uyandığında hiçbir şeyi hatırlamamaktadır. Bu kısımdan sonra “Haşim Bey’in Günlüğü” devreye girer. Fred havuza düşmeden gökyüzünde beliren ışıklar, Haşim Bey’e Fred’i kurtarması gerektiğini salık verir, ardından Fred’i sudan kurtarır. O esnada Orhan Duru isminde orada yaşayan “veteriner, solcu” hekime haber vermeyi aklına getirir. Orhan Duru’nun edebiyatçı kimliğinin yanı sıra bir diğer mesleği de veterinerliktir, metinde bu yönüyle

⁵ Jale Özata Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikaye, Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı* (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 120.

⁶ Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikaye*, 121.

⁷ Sema Kaygusuz, *Ortadan Yarısından* (İstanbul: Can Yayınları, 1997).

⁸ Deniz Gezgin, *Hayvan Mitosları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007).

⁹ P. E., Evans, *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals* (New York: Lawbook Exchange Ltd, 2009).

¹⁰ İzzet Yasar, *Camdan Mezbahalar*, 15.

ele alınır. Burada Orhan Duru'nun bilim-kurgu hikâyesi olan *Domuz* akla gelir.¹¹ Duru'nun anlatısı da tıpkı Yasar'ın hayvan günlüğü gibi olağanüstü tonda ilerler. Anlatı eve dönen adamın koltukta oturan bir domuz görüp dehşete düşmesiyle başlar ve domuzun onunla konuşup “Benden daha domuzları var.”¹² diyerek insana gönderme yapmasıyla devam eder. Karşısındakini insani tavır ve konuşmasıyla korkutur. Domuzun Haşim Bey tarafından “mekruh hayvan” diye nitelendirmesi Duru'nun hikâyesinde de benzerdir. Hikâyede Haşim Bey, Orhan Duru'yu arar ve günlük Orhan Duru'nun dilinden devam eder. Anlatıcı, İstanbul'un pisliği ve gürültüsünden kaçıp bu yarımadaya eşi Sezer Duru ile sakin bir hayat sürme arzusuyla taşındığını belirterek başlar. Burada Sait Faik'in İstanbul'u pis olarak nitelendirip Alemdağ'ı İstanbul'un karşısında ekolojik bir alternatif olarak görmesi anımsanabilir. O gün o da gökyüzündeki ışıkları görüp paniğe kapılır, dilsiz kedisinin miyavladığına şahit olur. Bu görüşü, yaşanacakların olağan dışı gelişeceğinin habercisidir:

Gökyüzünde binlerce ışık topu bütün mekanik yasalarını hiçe sayarak fir dönüyordu. Tam ortalarında ise dev bir puroya benzeyen büyük bir ışıklı cisim hareketsiz duruyordu. Amatör bir ufolog olarak bu dev puronun ana gemi, ışık toplarının ise halk arasında uçan daire tabir edilen öncü modeller ve keşif araçları olduğunu hemen anlamıştım...¹³

Bu betimlemeden sonra Orhan Duru'nun telefonu çalar ve arayan Haşim Özlenger'dir. Telaşla havuzuna düşen domuzu kurtarması için yardım isteyen bu adamın normalde domuzları öldürmek için can attığı bilinir. Orhan Duru ilk müdahalenin çoktan yapıldığını fark eder. Domuzu orada bırakmayan Duru, Fred'i aldığı gibi evine götürür. Bu sahiplenisten sonra Fred'in Günlüğü'nden olaylar anlatılmaya devam eder. Fred kendine geldiğinde Orhan Duru'nun terasındadır ve onun iddiasına göre yolda sohbet ettiklerini ona hatırlatır. Yoldaki sohbet esnasında gökyüzündeki ışıkların kendisiyle konuştuğunu dile getiren Fred, bu kişinin ana geminin komutanı Onkr olduğunu söyler. Onkr'un kromatik kodu Pantone 2331'dir. Bu uzay filosu iddia ettiğine göre altı milyar ışık yılı uzaktaki bir gezegenden gelmektedir. Bu gelişin nihai amacı, milyonlarca yıl önce hemcinslerini bir zaman fırtınasında kaybeden filonun Bayan-Kara-Ula dağlarına zorunlu iniş yaparak mürettebatını kaybeden, sözde bugünkü insan ırkınının temeli oluşturan Dropas'ların kaderini bu canlıların yaşamaması için dünyaya inip Onkr, Büyük Kurtuluş hakkında Fred'e bilgi verir. Bu noktada ilgi çeken Yasar'ın anlatılarında yapmaktan hoşlandığı bilim-kurgu anlatısını güçlendirerek okuyucuya gizem katmak adına Bayan-Kara-Ula dağındaki arkeolojik gizeme işaret etmesidir. Çin-Tibet arasında bulunan dağ kütlesi şeklindeki alana ulaşım zorluğundan yeterince bilgi edinilememekle birlikte gidebilen araştırmacıların günümüz CD'lerine benzeyen disklerini (drop stones) keşfeder. Bu disklerin üzerinde birtakım semboller, işaretler bulunmaktadır. Diskler bulunup yaşları tespit edilmek istendiğinde elde edilen sonuç şaşırtıcıdır. Bu sayı neredeyse 10-12 bin yıl öncesine tekabül eder. Araştırmalar sonucunda bu mağarada bulunan hiçbir iskelet üzerinde

¹¹ Orhan Duru, *Fırtına* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997).

¹² Orhan Duru, *Fırtına*, 84.

¹³ İzzet Yasar, *Camdan Mezbahalar*, 17.

insan ırkıyla bağlantı veya akrabalık tespit edilememiştir.¹⁴ Böylece Yasar'ın non-human ırkı anlatısında ele alırken insan dışındaki canlıların kurtuluş umudunu yine başka bir canlı türüne dayandırması canlıların materyalist düzlemde iç içeliğini ve onların kolektif bilincinin bir tür yansımaları gösterir. Büyük Kurtuluş'un anlatımdaki antroposen dilin yergisiyle bu zulmün sona ermesi için uzay filosu müjdeleyici, ilahi bir kurtarıcı vazifesini üstlenir. Bu defa gökten inen bir koyun insan için kurban edilmeyecek, gökteki uzaylı yerdeki yaban domuzu için savaşıyor ve kurtarıcısı olacaktır. Mekruh ve günah olarak nitelendirilip yasaklanmış hayvanın söz konusu hemcinslerinin ve kendisinin insan zorbalığıyla savaşması hatta ölen kardeşleri için intikam alması gerekmektedir. Kolektif bilincin hayvanlar arasındaki göstergeleri ve insanın bireysel silahlanmasının metinde rolleri değiştirmesi bir kesişim kümesi oluşturur. Her iki durumda da tehlikeye maruz kalan canlı kendini savunarak varlığını sürdürmek ister. Evrenin varlığı süresince savunma şekilleri türe özgü olarak değişir ve gelişir. Anlatının sonlarında domuz sürüsünün insan için hazırladığı son, kendine özgü savunma stilini de olanaklı kılar. Metin Mata Oteli'nin Fix adındaki köpeğinin anlatısıyla devam eder. Gün içindeki davranışları, tüm havlamaları da dâhil olmak üzere köpeğin rutinlerini konu alır. Konu tekrar gökyüzündeki ışıklara döner, anlatımda bir sıçrama gerçekleşir. Her şeye havladığını fakat bu ışıkların kendisine dost olduğunu söylemesiyle köpek günlüğüne kendiliğinden sakinleştiğini yazar. Daha öncesinde gökyüzündeki ışıkları gören hayvanlar haricindeki tüm karakterler panik ve telaşa kapılırlar. Bu korku ve endişe karşısında da nasıl tepki vereceklerini bilemezler fakat Fred, Fix gibi hayvanlar dostane bir bağla birbiriyle iletişim kurarlar ve kendi aralarında örgütlenmeyi başarırlar. Fix gün batımından söz ederken yüksek gerilim hattını taşıyan çelik direklerin yerlerini terk ederek denize doğru yürüdüklerini fark eder. Hayvanlar ve hayvan dışı doğaya ait unsurların yardımlaşmasına şahit olunur. Bu olay Fred'in Günlüğü ile son bulur. Fred filodan aldığı talimatla Büyük Kurtuluş için türüyle ittifak halinde kolları sıvar. Çukurbağ Yarımadası da betimlendiği üzere tıpkı milyarlarca yıl önce iniş yaptığı kabul edilen uzay filosunun indiği alana benzer bir coğrafya olarak betimlenir. Bayan-Kara-Ula bölgesine inışı de uygun bir düzlük olarak değerlendirilmediğinden metinde de bu iki yer arasında mekânsal olarak benzerlik dikkat çeker. Domuzlar iş birliğiyle anakara ve yarımada arasına körfez inşa ederek bu topluluğa katılacak diğer pembe çiftlik domuzların, tüyü bitmemiş mozakların da yardımıyla körfezi kurutup insan ırkından kurtulma projesinin ilk aşamasını tamamlar. Eşeleme kabiliyetlerinden kurutma işlemi ikinci aşamaya geldiğinde Onkr'un emriyle yürüyen direkler, milyonlarca voltluk enerjiyi körfeze daldırıp suyu buharlaştırarak yok eder. Deniz seviyesi gözle görülür biçimde düştüğünden tüm arkeolojik kalıntılar ortaya çıkar, Kaş halkı da olan biteni çaresizce izler. İşlem tamamlandığında *Büyük İniş*'in önu açılır ve hikâyede bahsi geçen hayvan ve hemcinslerin ana gemiye alınıp bu gezegenden kurtulacakları inancıyla anlatı biter.¹⁵ Burada doğanın tahribatı insan tekelinden hayvan tekeline geçer. Benzer bir yıkımla insan ırkı için mağduriyet yaratması antroposen yaklaşımın eleştirisi ve gücün el değiştirdiğinde benzer etkiler yaratması distopik bir uyarı niteliğindedir. Yazar burada, her iki canlı türünün de kendi

¹⁴ Glenn Waters, "The Little People that fell from the Stars, UFOs & the Disks of the Bayan Har Mountains," *Discover Hub Pages* (2020): 3, Erişim 10 Ocak 2024, <https://discover.hubpages.com/education/The-Little-People-that-fell-from-the-Stars-UFOs-the-Disk-of-Baian-Kara-UlaGli>.

¹⁵ İzzet Yasar, *Camdan Mezbahalar*, 19.

yaşamını sürdürmek isterken haklı gerekçelerle faaliyet alanı oluşturduğunu ancak bunu yaparken çevreye verilecek zararın bilinçli-bilinçsiz oluşabilecek hasarlarını hayvan anlatıcılarla okura düşündürmek ister. Zulme maruz kalan taraf hayvanlardır ve bu kurtuluş projesiyle insan ırkı tehdit edilerek ekolojinin sonu getirilmek istenir. Doğada söz sahibi olduğunu iddia eden insan köşeye sıkıştırılmıştır, onun tüm kozları hayvanların tabiatla kurduğu organik bağ karşısında yetersizdir. Hikâyede suların çekilmesiyle birçok sanat eserinin, kalıntının gün yüzüne çıktığı görülür. İnsanların tabiat üzerinde güç uygulayarak kendilerine yeni mekânlar tahsis etmesi ve bu birtakım faaliyetlerin diğer canlıların sahasına/alanına sıçramasıyla ortaya çıkan yapay habitat yeni bir onarım gerektirirken aynı zamanda onarımı mümkün olmayan dengesizliklere de sebep olur. Doğada söz sahibi olmaktan çok insanın yarattığı ekolojik intihardan kaçmak isteyen hayvanlar, anlatı sonunda kendi planlarını devreye sokar. Artık insandan ve yok olmaya mahkûm gezegenden kurtulmaya yakındırlar.

Özel Sektör İmamı

Hikâye üniversiteyi yeni bitirmiş bir gencin kıyı kasabası pansiyonuna gelmesiyle başlar. Genç, barda tanıştığı adam ve eşi yüzünden kendini birtakım korkunç durumlar içerisinde bulur. Bar tezgâhında tanıştığı adamın imam olduğunu öğrenmesiyle şaşırır, imamın önündeki defter sebebiyle mesleğini sorar ve artık camide imamlık yapmadığını “özel sektör imamı” olduğunu vurgular. Karakterin meslek tanımı, et entegre sisteminde bulunan hayvanların kesimhaneye gitmeden “İslami koşullara uygun” ve “helal” koşullarını sağlayarak onları bu kıyıya hazırlamayı içermektedir. “Hayvanlar Hakkındaki Hakikat” adlı makalesinde David Wood, insan ve hayvanın kurban atfedildiği benzeşimden yola çıkarak ortaklık kurar:

“Temple Grandin sığırları mezbaha koridorlarında ilerlerken sakinleştirmek için uğraşmıştır. Ancak nasıl ki Yahudileri gaz odalarına girmeden önce soyunurken sakinleştirmek amacıyla müzik besteleyenleri teşvik etmiyorsak, bazıları da mezbahanın başlı başına bir mesele olduğunu düşünecektir.”¹⁶

Bu ifadeyle hikâyedeki mezbaha mekânı neredeyse Holocaust yeri olarak tanımlanır. Kafka'nın hikâyesinde maymuna dönüşen Costello da benzer bir analogiyle hareket eder ve J.M. Coetzee'nin de belirttiği gibi Kafka'nın endüstriyel kıyımı Yahudi soykırımıyla eşdeğer tuttuğu analizler görülür:

“Koyun gibi kıyıma gittiler.” “Hayvanlar gibi öldüler.” “Nazi kasapları onları öldürdü.” Kampları lanetleyen bu dil kesime götürülecek hayvanların barındığı yerlerin ve mezbahanın diliyle öylesine paralellik arz eder ki yapmak üzere olduğum karşılaştırma için zemini

¹⁶ David Wood, “Hayvanlar Hakkındaki Hakikat,” *Cogito* 80 (2015): 126-127.

hazırlamama pek de gerek yok. Nazi Almanyası'nın suçu, der iddianame makamının sesi, insanlara hayvan gibi muamele etmekte.¹⁷

Burada insan ve hayvanın öldürülme biçimleri arasında benzeşim kurulur ancak bu, birbirinden farklı iki olayı aynılaştırma politikasından ileri gitmez. Ontolojik, politik, kültürel hatta dini açıdan birçok kavramın dışarıda bırakıldığı bu kestirme yol benzerliğin kendi doğasına muhalefet etmekle birlikte sığır gibi öldürülen insan veya Yahudi gibi ölen sığırlar ifadesinin ahlaki açıdan da sorunlu olduğu bellidir. Hikâyeye devam edildiğinde bu tanışıklığın hemen arkasından anlatıcı karakter imamın eşi Gülşafak ile denk gelir. Bardaki tanışıklık ve muhabbet sonrasında karakter yemeğe davet edilir. Gelen misafirlerine içki sunan imam ve eşi kendilerine portakal suyu koymuşlardır. Genç karakter, kasabadaki son gününde imam ve eşi tarafından yolcu edilir ancak bir yıl sonra genç yeniden kasabaya gelip bu dostluğun izini sürer. Tanış oldukları bara adımını atan genç, barda yalnız oturan Gülşafak'ı görerek yanına gider. "O nerede?" diye sorar ve Gülşafak "burada, her yerde, hiçbir yerde" diyerek ontolojik açıdan sorunlu bir cümle kurar. Elindeki siyah deri kaplı defteri gence teslim eder ve "oku" der. Defter kapağında deride bir yara gibi açılmış derin yanık izini fark eder, sayfalar yanmıştır. Defter imamın et entegre tesisine başladığı günden itibaren yazmaya başladığı günlüğüdür. Tesisin girişinden çıkışına dek tüm bölüm, bölme ve makinelerin ne işe yaradığını ve kimlerin ne görevi olduğunu detaylıca anlatmıştır. Kendisi, girişten hemen sonra sığırların tek tek geçebileceği darlıktaki koridorun kenarına kurulan yüksek bir taburede oturarak imamlık vazifesini yapmaktadır. Anlatıcı genç, günlüğü okumayı sürdürürken aniden korkunç bir olayın yazıldığına şahit olur. Günlükte imam dışarıdan gelen seslere kulak vererek evinin mezbahada kesilen sığırlar tarafından kuşatıldığını görür. Sığırların uzuvları vücut bütünlüğünden farklı olarak bir araya gelmiştir. Her dolunayda imamı kendi sürülerine davet ederler. Bir gün mezbahanın o dar koridorunda duasını okuyan imam dengesini kaybeder ve kesim makinesine diğer sığırlarla birlikte karışır. Parçalama işlemi bittiğinde artık o da uzuvları başka sığırlardan toplama olan bir bedene bürünür ve günlüğün bir yerinde "Evet, ağzımı buldum bu yüzden günlüğüme devam edebilirim" der. Günlükte kendinden sonra göreve getirilen imamı da artık sürüyle birlikte ziyarete gitmesi, daha doğrusu imama musallat olmasıyla bu oluşum süreklilik sağladığı bir döngüye girildiği görülür. Günlüğü bitiren genç şaşkınlıkla ve dehşetle defterin nasıl yandığını merak eder ve eşine sorar. Yeni imamın şikâyetlerinden sonra polisler bir süre sığırların gelip ziyaret ettiği noktada nöbete başlar ve gördükleri karşısında dehşete kapılır. Alev makineleriyle mezbaha lağını yakılıp buldozerlerle tesis yıkılır. Eski imamın etinden yapılmış biftekler, bonfileler, salam ve sosisler ülkeye dağıtılır; insanlar ve hatta hayvanlarca tüketilir. Hükümetin mezbaha yıkımı politikası doğrultusunda insan eti yenildiğinin bilgisi gizlenir. Anlatıcı genç, hikâye ve günlükten sonra şehre geri döner. Yolculuk esnasında karakterin gözü bir reklam panosuna ilişir. Panoda bir kız çocuğu elindeki sosise iştahla bakarak "Yerim seni, sosiss" demektedir. Genç bu panoyu gördükten sonra uzun uzun kusar. Buradaki kuma ve iğrenme yaşananların yarattığı hazımsızlığı somutlar ve içinde bulunduğu durum, saklamak zorunda kaldığı sırrı ortaya çıkarır.

¹⁷ Aktaran Derek Ryan, *Hayvan Kuramı: Eleştirel Bir Giriş* (İstanbul: İletişim, 2019), 20.

Şişman Adam, Kalamar ve Yabandomuzları

Hikâye anlatıcının Adaboğazı'nı, denizi ve habitatı güzellemesiyle başlar. Sette çevirmenlik yapan anlatıcı karakter, kız arkadaşı oyuncu Rosalba'ya burada âşık olmuştur ve Adaboğazı'nda mutlu ve sakin bir tatil geçirmektedir. Tatilini sakinlikle geçiren bu çiftin huzuru, şişman adamın kaldıkları pansiyona gelmesiyle bozulur ve olaylar gelişir. İri yarı, beyaz saçlı ve daha önce görülmedik derecede şişman diye nitelendirilen bu adam safari takımlı, kolonyal şapkalı ve üzerinde yabandomuzu dişleri olan kolyesiyle insanların dikkatini çeker. Davudi sesi, kuvveti ve cüssesiyle bir bakıma korku salan bu avcı, kendini denizlerin en büyük balıkçısı ve dağların en büyük avcısı Yıldıray Orbay olarak tanımlar. İsim sembolizmine dikkat çekecek olunursa Yıldıray Orbay, Yarbay ve Oramiral rütbelerini çağırıştırır; bunlar da güçlü erkek ve ordu komutanı anlamlarına gelir.¹⁸ Avcı bir erkeğin güçlü, heybetli olması doğal kabul edilir fakat bu karakterin et yememesi (ölü eti yemem ben ifadesi) dikkat çekicidir, bu özelliğiyle avcılık ve erkeklik tanımlamalarına ters düşmektedir. *Etin Cinsel Politikası*'nda Carol J Adams, et düşüncesindeki iğrenmeyi tartışırken, iğrenen kişinin eti bir kayıp gönderge (ölü hayvan) ile ilişkilendirmek olabileceğini öne sürer.¹⁹ Ava çıktığında zıpkınlarıyla denize dalar ve uzunca bir süre sudan çıkamaz. Pansiyon halkı panikleyip sahil güvenliğe haber verir. Aniden kırmızı köpükler arasında beliren iki göz tüm dikkatleri üzerine çeker ve Dev Kalamar'ı gören herkes şaşkınlık içinde kitlenir. Dev Kalamar denilince İskandinav mitolojisinden Kraken'i okurun aklına düşürür. Anlatıcının hikâyede de bahsettiği *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*'a çağrışımında bulunan bir çıkışla hayvanların öcünü tek başına sırtlayan figür olması açısından da yönlendirici konumdadır. Dev Kalamar bir süre insanların tepkisini ölçtüktan sonra kaykılarak ağzını açar, sindirdiği biçimsiz nesneyi köyün arkasındaki dağlara tükürür. Nesneyi başının üstünden uçarken gören Rosalba ve anlatıcı karakter bu kişinin Emekli Yarbay Orbay olduğunu fark eder. Yarbaydan geriye kalan parçanın olağanüstü bir şekilde dağa düşmesi bir başka olağanüstü olayı beraberinde getirir. Yüzlerce yabandomuzu bu nesneyi saniyeler içinde mideye indirir. Yarbay'ın ava çıkmadan üzerinde betimlenen yabandomuzu dişlerinden yapılan kolyesinin dikkat çekici bir aksesuar olarak sunulduğunu hatırlamakta fayda var çünkü Yarbay'ın hemen hemen sindirilmiş, biçimsiz boynunda artık yaban domuzlarının dişleri vardır ve o da domuzların midelerindedir. Hayvan istismarının hayvan öcüyle sonuçlanması ve bunun fantastik kırılmayla Dev Kalamar'ın intikamı ile süslenmesi, denizden çıkanın bir "dev" olması, devlerin mit-masal ve efsanelerde et yiyen olarak tasvir edilmesi olağan bir sonuçtur, doğanın intikamı gecikmemelidir. Anlatı sonunda insan-doğa ilişkisi çarpık konumda yer almaktadır, insan doğa karşısında yenilgisini alarak av olarak tanımladığına yem olur. Böylece metinde hayvan temsilleri, antroposen öznenin dönüşümü ve çöküşüne neden olurken hayvanı özne olarak tanımlar.

¹⁸ "Yıldıray" ve "Oramiral" kelimeleri için bkz. TDK Sözlük, erişim 15 Ocak 2024, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁹ Carol J. Adams, *Etin Cinsel Politikası* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 301.

Bu çalışmanın odak noktalarına bakılmak istendiğinde, *Camdan Mezbahalar*'da hayvanı mekansal açıdan kısıtlayıp sermaye oluşturmak isteyen insanın, onu bir gelecek tasarısı olarak görmesinden söz eder. Hayvan, gelişmiş endüstriyel bir parselidir ve bunun dışında değerlendirilmez. *Çukurbağ Chronicles*, metnin hareket noktası domuz olan Fred'in ve hemcinsleri için insan elinden kurtulmanın yollarını arayan ve bu yolda çabalayan domuzların insan dışı bir varlık olan Onkr'un yardımıyla kaçış planı yapması ve bu amaçla hareket etmesidir. Hikâye Fred-Haşim Özlenger-Orhan Duru çemberinde dönse de aralıklarla domuza yönelik nefret (din atıfları ve cins ayrımı) farklı şekillerde metinde vücut bulur. Hayvanın temel hakkı olan beslenme güdüsü suç sayılarak onu öldürmeyi kendinde hak sayan insanı ve gezegeni metin sonunda terk eder. Doğayı ve canlıları kırıma uğratan insan eliyle yapılan çalışmaların tümünün ekolojik refahı baz almadığı görülür. Hayvanların, gezegeni terk etmeden doğaya zarar verme arzusu insanlara bir ayna görevi görmektedir. Burada insan merkezli yaklaşımın hayvan dilinden bizzat eleştirilmesi de antroposen anlayışın etkisizleştirildiği kırılma yeridir. *Özel Sektör İmamı*, bir din adamı karakterinin helal kesim damgasıyla et tesisinde hayvanları kesime gönderirken kendisinin de bu kesime karışıp tesisin türlü makinelerinden geçerek kalan parçalardan sığır oluşunu konu eder. Bu süreçte karakterin başından geçenler; yani metinde önce insan bedeninin ayrışması sonra ise hayvan bedenine dönüşmesi, bu beden ve getirileri üzerinden metinde bir empati alanı oluşturulur. Müslüman toplumlarda imamlığa saygıdeğer bir önem atfedilirken hikâye içinde imamın kurban edilmesi ontolojik ve dinsel krizi belirginleştirir. Bir imamın fiziksel olarak parçalanıp artık etlerden bir sığıra dönüşüm evreleri, anlatıda insanın hayvana yaşattığı zorunlu döngünün canlandırılmasıdır. Diğer yandan, insanların hayvan tüketimini ve kıyımını bu denli normalleştirmişken, tüketicilerin paket sosisler içindeki bir imamın varlığına tepkisi büyük olacaktır. Bu nedenle devreye hükümet girer ve konu hakkında toplumsal hareketliliği engellemek adına gerekli önlemleri alır. *Şişman Adam, Kalamar ve Yabandomuzları* hikâyesi kendi duyuş ve yaşayışını hâkim alanında sürdürmek isteyen hayvanların öz savunmasını konu edinir. İnsanın yaşam belirtilerinden biri şiddettir. Kendisi için faydalı olan kısmı yeterince aldıktan hemen sonra tüm *ötekiler*'i dışarıda bırakır. Tehlikenin çapı insan nazarında genişletildikçe hayvan ve diğer canlıların alanıyla çakışır. Tekinsiz ortam; varlıklar arası duvarları şeffaflaştırır, öz koruma adına birbirlerine saldırı ortamını hazırlar. Doğada bir süreklilik hakimdir, her canlı kendi döngüsünde dinamikleriyle birlikte örüntü kurar, hareket eder. Hikâyede Emekli Yarbay'ın et yemeyen fakat öldüren bir birey olması onu hayvanın kendi döngüsüne çekecektir. Emekli Yarbay için deniz canlıları ve domuzları öldürmek ritüelin bir parçasıdır. Kendisi dışında tüm canlıları kurban olarak gören Yarbay, hikâye sonunda kurbanı dönüşecektir. Vaktiyle hayvanını kuşanan insan bedeni örselenerek başka bir mideyi kuşatır. Bu da insanın sürekli dillendirdiği ve çok iyi bildiği ekolojik döngüye kendisinin katkısı olarak kayıtlara geçer. İnsan ve hayvanın karşılaştığı alanlarda her daim uyumlu birliktelik söz konusu olmayabilir. Kendi yaşam çeperlerinde süregelen uyumu devam ettirme arzusu, doğrudan/dolaylı yaratılan zarar insanca anlaşılacak noktada değilse bile hayvanların kendiliklerinde yaşaması haktır. Antroposen anlayıştaki ısrar doğanın kendi işleyişindeki organizmaların yapısını eritip çözülmekle kalmaz, kendi yapısındaki diğer organizmaları da felakete sürükler. Bu koşulda anlatı, yazarın dilinden kurtulup başka bir dünyanın diline sarılarak kendi ifadelerine kavuşmaya çabalar.

Kaynakça

- Adams, Carol J. *Etin Cinsel Politikası*. Çeviren G.Tezcan ve M. E. Boyacıoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Dirlikyapan, Jale Özata. *Kabuğunu Kıran Hikâye: Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşaağı*. İstanbul: Metis, 2013.
- Duru, Orhan. *Fırtına*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Evans, Edward Payson. *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals*. New York: Lawbook Exchange, 2009.
- Gezgin, Deniz. *Hayvan Mitosları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Haraway, Donna. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2007.
- Kaya, Özcan. “Bir Açmış, Bir Tokmuş: Sema Kaygusuz Öykülerinde Dönüşümün Hâlleri” *Monograf* 6 (2016): 230-232. Erişim 15 Ocak 2024, <http://monografjournal.com/sayilar/6/bir-acmis-bir-tokmus-monograf-sayi-6.pdf>
- Kaygusuz, Sema. *Ortadan Yarısından*. İstanbul: Can Yayınları, 1997.
- Ryan, Derek. *Hayvan Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*. Çeviren Ayten Alkan. İstanbul: İletişim, 2019.
- Reyhanoğulları, Gökhan. “Türk Edebiyatının İlk Bilim-Kurgu Öyküleri ve Orhan Duru.” *Turkish Studies* 7/3 (2012): 2183-2197. Erişim 15 Ocak 2024, https://www.academia.edu/10759902/İlk_Bilim_kurgu_Öyküleri_ve_Orhan_Duru.
- Salvador, Rodrigo B. “The real-life origins of the legendary Kraken.” *The Conversation* (2015): 1-5. Erişim 17 Ocak 2024, <https://theconversation.com/the-real-life-origins-of-the-legendary-kraken-52058>.
- Sinclair, Upton. *Şikago Mezbahaları*. Çeviren Kıvanç Güney. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016.
- Waters, Glenn. “The Little People that fell from the Stars, UFOs & the Disks of the Bayan Har Mountains.” *Discover Hub Pages* (2020). Erişim 10 Ocak 2024, <https://discover.hubpages.com/education/The-Little-People-that-fell-from-the-Stars-UFOs-the-Disk-of-Baian-Kara-UlaGli>.
- Wood, David. “Hayvanlar Hakkındaki Hakikat.” Çeviren Emre Koyuncu. *Cogito* 80 (2015): 118-134.
- Yasar, İzzet. *Camdan Mezbahalar: Toplu Öyküler*. İstanbul: Yitik Ülke Yayınları, 2012.
- Yasar, İzzet. *Özel Sektör İmamı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.